

Дмитро Олійник
студент гр. ФПФм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Владислав Дрожак
студент гр. ФФм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Віктор Селезньов
студент гр. ФФм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Євгеній Бурлій
аспірант,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Світлана Савчук

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Враховуючи сучасні виклики в Україні, суттєво зростає потреба у розширенні повноважень місцевого самоврядування у сфері прийняття управлінських рішень, зокрема, тих, що стосуються фінансування регіонального розвитку. Це обумовлює необхідність розробки альтернативних механізмів формування місцевих бюджетів, пошуку джерел їхнього фінансування та чіткого визначення пріоритетних напрямків використання бюджетних ресурсів. Для створення ефективної системи формування місцевих бюджетів, розвитку чітких та прозорих міжбюджетних відносин і попередження необґрунтованих управлінських рішень у цій сфері, актуальним є проведення дослідження та аналіз світового досвіду в контексті подальшої імплементації його у вітчизняній практиці.

Як свідчить зарубіжний досвід, у розвинених державах чітко простежується тенденція до посилення ролі місцевих бюджетів, які трансформуються у все більш вагомому складову національних фінансових систем за рахунок делегування органам місцевого самоврядування розширених повноважень у сфері регулювання соціально-економічних процесів на регіональному рівні; вирівнювання за допомогою місцевих бюджетів диспропорцій у розвитку економічної та соціальної інфраструктури різних територій; стимулювання, активізації та розширення економічних можливостей на місцевому рівні [3].

Так, зокрема, в таких розвинених країнах Європи, як Австрія, Швеція, Іспанія та Швейцарія, місцеві бюджети характеризуються значною фінансовою автономією, що свідчить про володіння широкими повноваженнями органів місцевого самоврядування цих держав щодо самостійного формування та розподілу бюджетних коштів, здійснення витрат без суттєвого впливу центрального бюджету. При цьому характерною у цих країнах є значна диференціація рівня фінансової автономії місцевих бюджетів: від 98% до 70%. Даний показник значно вищий, ніж у Франції, Фінляндії та Бельгії, де рівень фінансової автономії місцевих бюджетів варіюється від 70% до 55%. Чітко простежується децентралізація системи надання соціально-економічних послуг у

Великій Британії, Нідерландах, Португалії, Швеції та Норвегії, де більшість з них фінансуються з місцевих бюджетів та надаються на рівні муніципалітетів.

Світова практика засвідчує, що саме податки відіграють істотне значення при формуванні бюджетів. Адже вони слугують не лише джерелом надходжень для фінансування державних видатків, але й інструментом перерозподілу національного доходу, на основі якого формується фінансова база функціонування місцевих бюджетів. Важливу роль у системі місцевого оподаткування зарубіжних країн відіграють податки на майно, які забезпечують стабільні надходження до місцевих бюджетів; а також місцеві податки на прибуток та промислові податки, податки на професійну діяльність та інші місцеві податки, які дають змогу місцевим органам влади реалізовувати власну політику та стимулювати розвиток певних сфер діяльності [2].

Зазначимо, що значна роль у формуванні дохідної частини бюджетів європейських держав відводиться податку на майно. У більшості європейських країн його запровадження є обов'язковим, оскільки саме майно виступає в однію із найважливіших баз оподаткування. Зокрема, у скандинавських країнах (Швеція, Норвегія) для забезпечення гарантії фінансової стабільності формування місцевих бюджетів, левову частку складають прямі місцеві податки, такі як податок на майно чи податок на спадщину нерухомості. У Франції система оподаткування нерухомості включає декілька видів податків, таких як податок на нерухомість та податок на житло, ставки яких диференціюються відповідно до регіону чи типу нерухомості. Проте, незважаючи на визначальну бюджетоутворюючу роль податку на майно у формуванні дохідної бази місцевих бюджетів, актуальними в частині його стягнення й адміністрування залишаються проблеми, пов'язані із здійсненням справедливої оцінки майна й відсутністю безпосереднього зв'язку між його вартістю та доходами власника.

Формування доходів місцевих бюджетів у країнах Європи ґрунтується не лише на податкових джерелах надходжень, але й на інших неподаткових доходах, які включають адміністративні штрафи, збори, доходи від комерційної діяльності та муніципальної власності, а також доходи від надання платних послуг тощо. У таких країнах, як Данія, Франція та Іспанія, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної та супутньої торгівлі, надходження від штрафів і санкцій становлять понад 60% загальних неподаткових надходжень місцевих бюджетів. Цей показник трохи нижчий у Великобританії, де він становить понад 40%, і значно нижчий у Швеції (трохи більше 10%) [2].

У країнах Північної Європи місцеві органи влади значну увагу приділяють мобілізації власних податків, що вважається істотною складовою фінансування своїх повноважень та надання суспільних послуг населенню. При цьому такий підхід базується на таких основоположних принципах, як: автономії та відповідальності, що сприяє наданню місцевим органам влади більшої автономії у прийнятті рішень щодо використання коштів; ефективності – для забезпечення більш ефективного використання коштів, акумульованих за рахунок місцевих податків; підзвітності, що робить місцеві органи влади більш підзвітними перед своїми виборцями в частині мобілізації власних дохідних джерел.

У країнах Північної Європи система оподаткування доходу фізичних осіб ґрунтується на дворівневій моделі, яка поєднує державні та місцеві компоненти. Законодавством таких країн регламентовано застосування податку на доходи фізичних осіб як одного з видів місцевих податків. Така система вважається ефективним способом забезпечення фінансування як загальнодержавних, так і місцевих потреб населення [2].

Система формування місцевих бюджетів у Франції ґрунтується на диверсифікованому підході, в частині якого близько 50% доходів надходять за рахунок власних податків, які поділяються на такі основні категорії: податки на нерухомість, податки з підприємницької діяльності, податки на певні товари та послуги, акцизи на специфічні товари. Однією з особливостей такої системи оподаткування є спільне використання бази оподаткування декількома рівнями влади, що свідчить про можливості застосування до однієї і тієї ж бази оподаткування, податків, які стягуються як центральним урядом, так і місцевими органами влади. У Франції система акумуляції податків для фінансування місцевого самоврядування характеризується децентралізованою структурою, в частині якої здійснюється розподіл відповідальності між центральними та місцевими органами влади:

Система місцевого самоврядування в Німеччині ґрунтується на дотриманні принципу субсидіарності, який передбачає виконання завдань на рівні, максимально наближеному до споживача суспільних благ та послуг. місцеві органи влади мають значну автономію у вирішенні питань, пов'язаних з наданням послуг та управлінням на своїй території. Фінансова незалежність місцевого самоврядування в даній країні частково ґрунтується на праві муніципальних органів влади: встановлювати власні ставки податку на нерухомість, який є одним з основних джерел доходів для місцевих бюджетів; та встановлювати власні ставки промислового податку, який сплачується підприємствами, які ведуть свою діяльність на території муніципалітету. Основними дохідними джерелами бюджетів земель, що складають лівову частку власних податкових надходжень та надходять у повному обсязі є: податок на нерухомість, податок на спадщину, податок на купівлю земельної ділянки, акцизний збір з пива, податок на проведення лотерей, ставок та азартних ігор [3].

Незважаючи на суттєві відмінності у рівнях доходів та витрат, джерела формування доходів місцевого самоврядування в усіх провінціях Канади практично однакові. Зокрема до них відносять: муніципальні податки (податок на нерухомість, податок на підприємництво та інші місцеві податки), міждержавні трансферти, плата за послуги (плата за такі послуги, як вивезення сміття, водопостачання та каналізація), інші джерела доходу (доходи від інвестицій, штрафи та плата за користування комунальними послугами). Істотну роль у наповненні бюджетів муніципальних утворень відіграють податки на нерухомість та інші податки, пов'язані з майном, які становлять близько половини 50% всіх власних доходів муніципалітетів. Податок на майно в Канаді стягується з власників землі, будівель та споруд. У деяких провінціях він також поширюється на верстати та інше обладнання, що належить до цього майна.

Надані федеральні трансферти та трансферти з провінційних бюджетів відрізняються за призначенням та гнучкістю. Федеральні трансферти виділяються на конкретні програми, що дає змогу муніципалітетам використовувати їх лише на визначені цілі. Трансферти з провінційних бюджетів можна використовувати як для покриття поточних витрат, так і для фінансування цільових проєктів.

Фінансування місцевого самоврядування майже всі штатів США забезпечується за рахунок таких основних податкових інструментів: податку на майно, податків на доходи, податків на продаж тощо. Додатковими джерелами доходів для місцевого самоврядування в США служать збори за користування певними громадськими послугами. Ці збори допомагають диверсифікувати джерела фінансування та акумулювати кошти, необхідні для виконання своїх зобов'язань. Податок на майно є поширеним джерелом доходів для місцевого самоврядування в США, який ґрунтується на ринковій вартості нерухомості, що знаходиться на території певного муніципального утворення. Ставки податку на майно зазвичай визначаються у відсотках від ринкової вартості, які можуть відрізнятися в залежності від штату, муніципалітету, або типу нерухомості.

Отже, в основу формування місцевих бюджетів в розвинених державах покладено принцип децентралізації, що дозволяє краще враховувати потреби місцевих громад та забезпечувати більш ефективне використання бюджетних коштів. Завдяки розвитку процесів децентралізації місцеві бюджети стають потужним інструментом для стимулювання регіонального зростання, реалізації соціальних програм та подолання економічних проблем. Зважаючи на досвід розвинених країн, в Україні доцільним є подальше продовження вже розпочатої реформи бюджетної децентралізації. Це дозволить посилити роль місцевих бюджетів та надати місцевим органам влади необхідні повноваження для їхнього ефективного функціонування, а також сприятиме врахуванню потреб громад на місцях та більш ефективному використанню бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Біла Л. М. Спільні і відмінні риси податкових систем країн Європейського Союзу та України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 5. С. 656-661.
2. Дема Д. І., Шубенко І. А., Давидчук С. М. Місцеве оподаткування: сучасний стан та досвід країн Європейського Союзу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2023. №28. С. 69-76.
3. Данилишин Б. М. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України *Регіональна економіка*. 2016. № 1. С. 5-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2016_1_3
4. Роман В. Моделі децентралізації влади країн Європейського Союзу. URL: <http://lvivacademy.com/visnik12/fail/Roman.pdf>.
5. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник / Т. О. Кізима та ін.; за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка, 2013. 287 с.